

Naplójegyzetek III.

Ami nem mosható ki

Egész életemet az olvasás szenvedélye töltötte ki. Mert ez is szenvedély, nem is akármilyen. Minden olvashatóba, ami elém kerül, úgy el tudok merülni egy szempillantás alatt, hogy eltűnik körülöm a világ. Mint hajóst az óceán, úgy vonz engem a betűtenger.

Tíz-tizenkét éves lehettem, amikor anyám hiába hívott a vacsorához, hiába kiabált utánam, nem mozdultam a könyvem mellől. Talán valamelyik kalandos Jókai-regényt olvastam épp. Persze Jósika Miklós, Mikszáth Kálmán, Gárdonyi Géza, Móra Ferenc, Tamási Áron, de Walter Scott, Balzac, Mark Twain, Jack London történeteit ugyanúgy magukhoz láncoltak.

– Na, most már tudom, mit jelent az, hogy valakit megrontanak a könyvek – mondta anyám, amikor benyitott a szobámba. Úgy érezte, az olvasmányok elszakítanak tőle, már csak a regényhősök sorsára vagyok kíváncsi.

Nyilván anyai szempontból nem helyes, ha vacsora helyett olvas valaki, de ez legfőljebb fegyelmezetlenség és tapintatlanság. Meggyőződésem, hogy a jó irodalom, a jó könyvek nem rontják meg olvasóikat. A jó könyvekkel az író nemcsak szórakoztatja olvasóit, hanem megosztja velük a maga megélt élményeit, felhívja figyelmüket olyan szépségekre és veszélyekre, amelyeket maga jól ismer, és ezáltal segít saját életünk megértésében. A jó irodalom varázsszöveg, amely olyan világokba, olyan időkbe és helyekre repít bennünket, amelyek – bár valóságosak – számunkra másként elérhetetlenek lennének. Bővíti tudásunkat, fejleszti értelmi, érzelmi és esztétikai képességeinket, személyiségünket, segít önmagunk és mások megértésében. Egy jó könyv olvasása közben szókincsünk gazdago-

dik, megtanuljuk kifejezni magunkat, egyszóval szellemi képességeink fejlődnek.

Vannak persze olyan könyvek is, amelyek nem törnek ilyen nemes babérokra: egyszerűen csak magukhoz kívánják láncolni olvasóikat. Írójuk minden eszközt megragad, hogy végletes, kegyetlen, ijesztő történetekkel sokkolja vagy kalandos, ábrándos különlegességekkel elandalítsa azt, aki könyvét kézbe veszi. Nem mérlegeli, hogy igaz-e, amit leír, egyszerűen csak a képzeletét kívánja megragadni a szerencsétlen olvasónak, még ha megemészthetetlen ostobaságokkal vagy rémségekkel is.

Mondhatná valaki, hogy mindez fontos lehetett akkor, amikor még olvastak a gyerekek és a felnőttek. Noha ma már többen élnek a mozgóképek, mint a betűk bűvöletében, korábban sosem adtak ki és sosem adtak el még annyi könyvet, mint manapság. Miközben az életünkbe beköltöztek a bonyolult, csodaszámba menő technikai eszközök is, és elfoglalták benne a fő helyet. Mint hajdan a meleg kályha köré, ma a képernyők köré gyűlik össze a család – ha még összegyűlik egyáltalán. Ha nem mindenki a maga szobájában kuksol, és váltogatja távirányítója segítségével a látnivalókat, pásztázza képernyőjén a világháló zagyva kínálatát. Pedig igaz, hogy nemcsak a váratlan, brutális képsorok, de maga a türelmetlen kóstolgatás, a csilapíthatatlan kíváncsiság is túlfeszíti az idegeket és telíti a fantáziát. Nemcsak az olvasnivalóinkat kellene okosan megválogatnunk, de a néznivalókat is. Sose bízzuk se magunkat, se képernyő előtt ülő gyermekeinket a véletlenre, mert az ember képzelete nem mosható ki. Ami szenny, ami hazugság, ami rémség beleragad, az benne is marad. Képes bármikor megrontani a legszebb perceinket, nyugtalanná tenni az álmainkat.

Jó és rossz között

Sokunkban sokszor felmerül a kérdés, hogy ha az Isten jó, miért van annyi rossz is a világon. Miért uralkodik a világ dolgain a rossz? Miért és meddig tűri ezt a Jóisten?

Ezeknek a kérdéseknek a kulcsa szerintem a szabadság, a szabad akarat fogalma. A Teremtő a Szentírás szerint szabad akaratot adott az embernek.

De mit jelent a szabad akarat?

Azt, hogy nincs minden döntés eleve belénk táplálva, nem a szervezetünk dönt automatikusan, tudat alatt mindenben. Sok fontos kérdésben persze a szerveztünk, a biológiai, genetikai adottságaink a döntőek: ők mondják meg például, hogy mikor vagyunk éhesek, mikor fázunk, mikor fáradunk el. De sok kérdésben nekünk magunknak, gondolkodó és érző énünknek kell megtalálnia az adott élethelyzetben a jó felé vezető utat.

A szabad akarat tehát azt jelenti, hogy több lehetőség közül választhatunk, a továbblépés irányáról szabadon dönthetünk. Hasonlíthatjuk ezt a helyzetet az útkereszteződéshez, ahol több lehetséges irány között kell megtalálnunk a célunkhoz vezető, jó utat. A választható utak közül egyet, a legjobbat, a legrövidebbet kell meglesnünk, mert a többi hosszabb vagy rövidebb kitérőt jelent, és vannak olyan irányok is, amelyeket választva sohasem érünk célba.

Tehát a szabad akarat lehetővé teszi azt is, hogy a jót, de azt is, hogy a rosszat válasszuk.

De mi a jó és mi a rossz? És van-e egyáltalán jó? És van-e egyáltalán rossz? – teszük fel gyakran a kérdést.

Előző példánkat tekintve, jónak azt tartjuk, ami a célunkhoz elvezet, rossznak pedig azt, amely eltávolít bennünket tőle. Amely épp az ellenkező irányba visz, ezért a legnagyobb erőfeszítéseink is csak egyre távolabb visznek attól, amit elérni szeretnénk.

Az akadémikusok ezen a ponton felvethetik, hogy: és ha nincsenek céljaink? Miért kell, hogy mindenkinek célja legyen, amelyet föltétlen el akar érni? A válasz egyszerű: ha más célt nem is tűzünk ki magunk elé, minden élőlénynek, így az embernek is, veleszületett célja van, és minden adottsága ezt a célt szolgálja: élni szeretnénk

mindannyian, minél tovább életben maradni. Ezért rebben el a madár is a veszély elől, ezért szalad a nyúl, ezért mar a kígyó, ezért küzd az oroszlán. Ezért óvja, vezeti, táplálja kisgyermekét az édesanya és édesapa.

Szabad akartunkból következik, hogy módunk van olyan döntéseket hozni, amelyek ezt az alapvető célt segítik megvalósulni, és vannak, amelyek hátráltatják vagy egyenesen meggátolják. Választhatunk tehát jó és rossz célokat is magunknak. Nem kell mindjárt a tudatos önpusztításra, az élet eldobására gondolnunk. Nem kell mindjárt démonizálnunk a rossz választásának módját, hiszen nem vagyunk mindannyian olyanok, mint Faust doktor, aki a legenda szerint tudva és akarva választotta a rosszat: a hírnévért és elérhetetlennek tűnő szerelméért eladta magát a Gonosznak, és csak későn, amikor már semmin sem lehetett változtatni, akkor döbbsent rá, hogy rosszul választott.

Általában elég, ha könnyelműek, lusták, esetleg tudatlanok vagy ostobák vagyunk. Ha nem becsüljük meg és játszva elherdáljuk azt, amink van. Legtöbbször az egészségünket. És az időt, amit tanulásra, családalapításra, egészségünkre, egészséges mozgásra fordíthatnánk. A pénzünket, amit pedig milyen nehéz megkeresni. A szeretteinket, akiktől sajnáljuk a törődést, a fáradságot és az időt.

A szabadsággal, a szabad akarral együtt mindannyiunknak életcél is adott az Isten. Meg kell tanulnunk választani a jó, az életető és a rossz, a pusztító között. Ha rosszul választunk, akkor a rossz fog uralkodni emberi világunkon.

Nyelvhatár

Gurulok hazafelé a határ túlsó oldalán vezető országúton, bekapcsolom a rádiót, és magyar nyelvű adást keresek. Szeretném tudni, mi történt odahaza, amíg távol voltam. Keresek, de nem találok. Egy kereskedelmi csatornán – a sok angol nyelvű sláger között – mintha valaki pár mondat erejéig magyarul csacsogna, ám ezek a rövidke kommentárok főként a külföldi együttesek nevéből és dalcímeiből állnak. És ez így tart még a magyar oldalon is jó ideig, legalább 30 km-t kell megtennem itthon, hogy már ne csak

a szomszédos állam nyelvén megszólaló adókat hallgathassam.

Átléptem tehát nyelvhatárunkat. De országhatárunkon belül lenne ez?

A nyelvhatárról azt írja például a Magyar Katolikus Lexikon: az „egy nyelven beszélőknek az évszázados közigazgatási vagy országhatároktól rendszerint független települési határa. [...] Megváltoztatása egy nemzedéken belül rendszerint a politikai erőszak, s nem a népesség előregedésének, vándorlásának következménye. A 19-20. században alakított államok legfőbb nemzeti törekvése a (magyar) nyelvhatár zsugorítása, a nyelvszigetek kialakítása, majd fölszámolása pl. a Délvidéken, Erdélyben, a Felvidéken, Kárpát-alján...”

Érdekes, hogy a szócikk nem említi meg Őrvidéket, mai nevén Várvidéket vagy Burgenlandot, amelynek 1920-ban még csaknem háromszáz-ezer főt számlált Ausztriához átcsatolt magyar népessége, de ahol a közelmúltbeli népszámlálások tanúsága szerint ma jó, ha ötezren beszélnek még a nyelvünket.

Nem véletlen. Ha a jó kedélyű osztrák kollégáktól hallott „burgenlandi viccekre” gondolok, nem csodálkozom. A hazai rendőrviccekre hasonlítanak, de „a burgenlandiak” (értsd: őslakosok, magyarok) dőresége minden elképzelhető felülmúl bennük. A fehér asztal mellett nagy kacajt, mondhatni, röhejt kiváltó viccek segítettek megérteni, miért olvadtak be ilyen nagyszámban a többségi nemzetbe egykori honfitársaink. Az idegen nyelvű iskola, templom és média mellett az is hozzájárult, hogy magyarságuk, azaz „burgenlandiságuk” közgúny tárgya lett. Védelmet – úgy látszik – sem a nevezetes nyugati demok-

rácia, sem az anyaország nem tudott vagy nem kívánt nyújtani ez ellen.

Az erőszakos politikai módszerekhez nyugodtan odasorolhatjuk a kulturális alacsonyabbrendűségbe szorítást mint az identitásváltás egyik leghatékonyabb előidézőjét. Önmagunkról formált képünk tudatunk legmélyén: a kollektív tudatalattiban gyökeredzik, Jung kifejezésével élve. Egyik legsérülékenyebb pontunk ez, itt található személyiségünk kulcsa. Ezért tartja fokozottan védendőnek a modern lélektudomány. Ezért nem szabadna soha kigúnyolni ebben gyökeredző öntudatunkat, adott esetben magyarságtudatunkat.

A nyelvhatárt a tudósok az iskolai oktatás határára teszik. A Kárpát-medencei magyarság egyik legsúlyosabb mai gondja a nyelvhatár felgyorsult zsugorodása, a folyamatos szórványosodás, mert ez – pozitív diszkrimináció hiányában – gyors önfeladáshoz vezet – mondja ki Bodó Barna *Szórvány és nyelvhatár* című könyvében a szomorú igazságot.

Mi segítheti leginkább az anyanyelvével kisebbségben vagy magányban élő embert a kulturális öntudatának feladása elleni küzdelemben? Ha legalább a rádió- és tévécsatornák útján mindenkor elér hozzá a saját anyanyelvi közösségének mértékadó módon beszélő és lényeges közlendőket átadó hangja.

Törődünk-e ezzel eleget mi, akik anyanyelvünk védelmében élünk? Akik nem tudjuk, milyen az, ha idegen nyelven kell felelnünk az óvó néniknek, tanító néniknek, tanároknak, hivatalnokoknak, orvosoknak, papoknak? És milyen az, ha nem értik meg szavainkat gyermekeink és unokáink sem?